

vonzó jelenség: feleségét megveti, mert az szerelem nélkül ment hozzá; gyermekeit idegeneknek tekinti, akik leplezetlen mohósággal várják közeli halálát; viperafészek a szíve, a gyűlölet, megvetés, hitetlenség viperái nyüzsögnek benne. Csak két lényt szeretett: harminc évvel ezelőtt elhalt kis lányát s egy unokaöccsét, aki a háborúban esett el, — a többiekét megveti, mert érzi, hogy gyűlölik őt. Párisba utazik, hogy vagyonát törvénytelen fiára ruházza át s míg távol van, felesége meghal. Az öreg csak a temetésre érkezik meg, összetörve és megszegyenülve. Feleségének ravatala mellett döbben rá elhibázott életére: nem szeretette senki, mert kíméletlen volt mindenkivel, rettegetek szívének viperáitól; ellenségnek, mániákusnak tekintették, mert embertelen közömbösséggel bánt mindenkivel. A temetés után lemond minden vagyonáról, visszavonul kastélyába, ahol negyven éven keresztül élt idegenként feleségé-

vel s megbékélten, kiengesztelődve várja a megszabadító halált. Egy novemberi délelőtt holtan találják meg íróasztalára borulva.

Mauriac érdekes és finom technikával írta meg regényét: az egész történetet maga az öreg írja le és saját vallomásán keresztül ismerjük meg különös lényét és középszerű, apró érdekektől mozgatott családját. Talán nem is az öreg szíve a viperafészek, hiszen minden vétké mellett is nemesebb és szebb célok után vágyódott, de nem tudott áttörni a középszerű keresztények kicsinyes érdekkörén, mely elzárta előle az Istenhez vezető utat.

A modern francia regényírók közül talán Mauriacot ismerik nálunk legjobban; néhány regénye (Sorsok, A méregkeverő, A szerelem sivatagja) magyar fordításban is megjelent, de kevés könyvet tudnék említeni, mely annyira méltón és hűen reprezentálja Mauriacot is és egyúttal a mai francia regényt, mint a *Viperafészek*.

Just Béla.

Apró cikkek.

Móricz Zsigmond félreértései. Móricz Zsigmond mindinkább humoros alakká kezd válni a komolyabb olvasó előtt. A jeles író nemrégiben mint «kulturpolitikus» lépett a porondra (cseh színekkel), hogy bajnoki küzdelmet vívjon a magyar közvéleménnyel. A birok vége persze az lett, hogy a kulturpolitikus alul maradt s kénytelen volt megkövetni a hazafias közönséget. (Toldi bezzeg a csehvel állt ki s nem saját fájával, de, úgylátszik, a jeles író erről még nem értesült, mert még az Elveszett alkotmányánál tart. De valószínűbb, hogy Toldit félreértette.) Móricznak e félreértése megdöbbenést, majd szánalmat, végül elnéző mosolyt keltett a megbocsátásra oly hamar kész közvéleményben.

A jeles író tanult e példán s balul sikerült kultúrmisszióját cserbenhagyva, más szakmára lépett. Elkez-

dett olvasni. Elolvasta János vitézt s egy délutáni lapban megírta, hogy nem nézi meg a darab operai előadását, mert *münaiivitást* lát benne. Mondanunk sem kell, hogy Móricz a János vitézben nem tündérmesét látott. Valami naturalisztikus és vaskos móríci realitást keresett benne s bizonyára nem tetszett neki, hogy János vitéz a francia királylánnyal nem amúgy Turi Dani módjára bánik el. Szóval a János vitézt is félreértette.

Irodalomtörténeti studiumainak e botrány nélkül lefolyt kezdete után a jeles író már nagyobb fába vágta fejszójét: elolvasta Arany: Az elveszett alkotmányát s mint jó gazda, azonnal értékesítette is az olvasás munkáját, amennyiben «Arany írói bátorságát» címen saját folyóiratába írt e «problémáról» «tanulmány»-t. Móricznak ez az írása a maga kitűnő tárgyi félreérté-

seivel és tájékozatlanságával annyira kétségbeejtette a folyóirat társszerkesztőjét és munkatársait, hogy most már saját folyóiratában kellett korrigálni elszólásait és botor ötleteit. Kosztolányi Dezsőnek kellett kiállnia, hogy Móricz essay-írói nekirugaszkodásait megfékezze. Kosztolányi valóban egy, a költőhöz (mind Aranyhoz, mind Kosztolányihoz) méltó igen szép tanulmányban magyarázta meg Móricznak, hogy ki volt Arany János. De mások is, így elsősorban Dóczy Jenő, majd Vojnovics Géza is kimutatták, hogy Móricznak ahány állítása, annyi tévedése s mindketten gyilkos kalapácsütéseket mértek Móricz egyéni elgondolásaira.

Most az egyszer azonban e kitűnő kritikusok tévedtek s értették félre Móriczot. Nem ismerték fel, hogy a jeles író *új műfajt* honosított meg irodalmunkban: a humoros tanulmányt. E műfajnak épp azok a részletek a legjelesebb vonásai, melyek badarságukkal megneveztetnek s amelyeket ennél fogva a bírálók egész tévesen kifogásoltak. Minél gazdagabb e műfaj baltagat eszmékben és következtetésekben, annál inkább eléri célját: az egyetemes derűt, mely az olvasók ajkán először mint futómosoly, majd mint jóízű nevetés s végül mint harsány kacaj jutalmazza meg az essay humoros művelőjét.

*

Látnivaló, hogy míg Móricz Zsigmond szórakoztatásra szánt, többnyire lehangoló műveivel kritikai rovatunkban foglalkozunk: komolynak szánt tréfás tanulmányainak méltatása e rovatba kívánkozik.

S e tanulmányokról jut eszünkbe, hogy milyen fontos elv a horatiusi «nonum que prematur in annum...» Kilenc év! Biz ez sok idő arra, hogy az ember rajta üljön a remekművön, bár vannak művek, melyeket 90 évig kelene lakat alatt tartani. Általában tán

helyes lenne, ha az írók némely műve csak haláluk után jelennék meg, így legalább enyhítenék a fájdalmat, mit elhúnytuk okozott.

S ha az író szerkesztő is egyúttal, akkor pláne fontos, hogy új eszmékben bővelkedő cikkeit megírásuk után ne azon melegében közölje lapjában, hanem vagy zárja az asztalfiókba, hogy 9 nap, vagy 9 óra múlva bizonyos distanciából lássa őket viszont, vagy mutassa be őket egy-két barátjának. Milyen könnyű az írónak, aki művét beküldi a szerkesztőségbe! Biztosítva van, hogy nem blamálna magát, mert idegen, elfogulatlan elme bírálja meg s ha csacsiságot írt, nem közlik.

Úgy halljuk különben, hogy Móricz irodalmi barátai újabban már lesben állnak s amint a jeles írórt rajtacsípi, hogy félreértés céljából valami ifjúkori mulasztását pótló olvasmányba kezd, rajtaütésszerűen csapnak le rá s meggátolják, hogy irodalmi nézeteit megírja. Ehelyett az ékesszólás összes fegyvereivel igyekeznek rávenni, hogy irodalomtörténeti ötleteit teljesen intím körben súgja a fülébe barátainak, akik aztán «Köztünk marad!» fogadalommal őrzik meg a nyomasztó terhet a nyilvánosság elől. *Quidam.*

Ki volt nagyobb? Nem Tóth Kálmán szép verséről van szó, hanem arról a vitáról, melyben egyik napilapunk «Régi előfizetője» megvédte Aranyt — az Akadémiával szemben.

A vita anyagát a Goethe-émlékszéddel következő mondata szolgáltatta: «Goethe páratlan és egyetlen a világ-irodalomban, vele sem Aranyt, sem mást összehasonlítani nem lehet».

Látnivaló, hogy itt Goethének nem egyes műveire, hanem az *egész* Goethére történik utalás (az epikusra, lírikusra, drámaíróra, regényíróra, balladaköltőre, tudósra stb.). Szóval Goethe páratlanul gazdag költői szeleme «összehasonlíthatlan». S hogy nemzeti érzésünknek ne fájjon az

Arannyal való összehasonlítás : a szónok gyöngéden hozzát teszi, hogy a világirodalomban *mást sem* lehet Goethével összehasonlítani. — A Régi előfizető azonban kapja magát, kiforgatja a mondat értelmét s azt mondja: Lám, Gyulai össze merte hasonlítani a két költő — balladáit! (A balladaköltő azonban még nem jelenti az egész Goethét!) S idézi Gyulait: «Bizonnyára Goethe fölülmulta őt kellemben, rejtélyes bájban, a bölcselmi eszmék érzékítésében, a szerelem finomárnyalatú rajzaiban, de *tragikai erőre nézve mögötte marad*». Ez valóban igaz. De — mondhatná egy a vitába beleszóló német nacionalista Régi előfizető — Goethének eszeágában sem volt «tragikai erőre» törekedni! — Erre meg joggal visszavághatna a magyar Előfizető: Arany tragikus balladáiban viszont egyáltalán nem törekedett «kellemre» és «bölcselmi eszmékre»!...

Mit bizonyítana e fiatalosízű disputa? Azt, hogy a tragikus erőben nincs kellem, a rejtélyes bájban nincs tragikum, vagyis a tűz nem víz s hogyha mindezt össze lehet is hasonlítani: *nem értékmérője* a költőnek. *Ilyen összehasonlítások* alapján sem azt nem lehet állítani, hogy Goethe nagyobb, mint Arany, sem azt, amit a jeles Régi előfizető oly kedves népiességgel mond: «Arany, mint költő, van olyan legény, mint Goethe». De legkevésbé lehet az Akadémia szónokát egy mondat értelmének elferdítése alkalmából azzal vádolni, hogy «nem ismeri eléggé Arany költői értékét». Annál is inkább nem, mert a szónok emlékezetünk szerint Goethe *egyetemes határsáról* beszélt s így a beszédből vett idézet sem megbízható.

Általában röffel mérni a költők nagyságát ma már nem divat. Az meg, hogy van-e olyan legény az egyik, mint a másik a különböző kultúrák területén: szintén meddő kérdés. Valamikor szokás volt ez a filiszterízű összehasonlítás s maguk a németek is «pár-

toskodtak» miatta, hogy ki nagyobb: Goethe vagy Schiller. S közismert Goethe bölcs megjegyzése: Bolondok ezek a mi németjeink; ahelyett, hogy két örülnének a szerencsének, hogy két ilyen derék fickót adott nekik az Isten, ehelyett rajtunk is összevesznek.

Igy vitatkoztak valamikor nálunk is azon, hogy «Petőfi-e, vagy Arany?» Ezen, hál' Istennek, túl vagyunk. Örülünk s büszkék vagyunk rá, hogy van Aranyunk és Petőfink, de hogy épp a Goethe-centenárium alkalmával állítsuk oda az egyiket verseny társnak, ezt nem tartjuk elég ízlésesnek s Arany szelleme bizonyára ízetlennek tartaná. Mi lenne, ha egy-egy nagy költő évfordulója alkalmával az összes művelt nemzetek úgy ünnepelnének, hogy mindegyik a maga kiváló költőit rukkoltatná ki az ünnepre s futóversenyt rendezne (vagy inkább vesszőfutást!) lángelméi számára! A lángelmék, akiknek hivatása, hogy megbecsülésben és szeretetben közelebb hozzák egymáshoz a nemzeteket, így a kölcsönös féltékenység és irigység tüzét szítanák — holtuk után.

Mindezt bizonyára a Régi előfizető is tudja, de a vita hevében — elfelejtette. Talán nem is annyira a két költőt akarta összemérni, mint saját erejét megvillantani. Harcos kedvében volt s hamarjában nem talált jobb témát és más ellenfelet. «Rájött», hogy vitakozzék, párbajt vívjon. A párbaj aztán megtörtént, a felek sértetlenek maradtak, csak a téma, illetve a téma hívója kapott egy kis karcolást.

Idem.

Al Capone. Tudvalevő, hogy az életrajzok mily nevelőhatásúak. Az irodalmi társaságok részben ezért iratják meg a jeles és kiváló emberek élet-történetét. E példán okulva az *Est-Lapok* vállalata szerencsés üzleti leleménnyel s a maga ízlésének megfelelően lefordította a «Magyarország» számára a nagy banditavezér, a be-

törökirály, a «bűn minisztere», a «Nagy Ágyú» (!) életrajzát, bizonyára azért, hogy betörőink okuljanak rajta s mindennapi, mondhatni banális betörő stílusukat nagyobb arányúvá fejleszték. Így a rablás művészetét egyetemesebbé téve, ne csak a bankokra s egyéb holt tőkékre, hanem élő emberek, gyermekek stb. elrablására is kiterjesszék tárgyköriüket. De vajjon nem gondol-e arra a kitünő Lapvállalat, hogy egy ekkép általa kitenyészített banditavezér egykor szerkesztőstül és kiadóstul őt magát is elrabolhatja? Végre is nem minden banditavezérnek van ízlése és értékelő képessége s könnyen megtörténhetik, hogy a «gyermek» így egykor «nevelőapjára» támad... Ennek az eshetőségnek reménye mindenesetre az egyetlen megnyugtató pont, mely az Al Capone életrajz-fordítás merényletében biztatóan mosolyog felénk...

A szabad sajtó ünneplésekor sok minden eszébe juthatott a szemlélődőnek, aki szenzáció-éhes lapjaink olvasásakor a sajtó ú. n. «nevelő hatására» gondol. Mindenesetre érdekes lenne összehasonlító tanulmányt írni arról, hogy a sekélyes film, vagy a sajtónak üzleti szempontokra alapított része rombolja-e nagyobb sikerrel a közérkölcsoket. Kétségtelen, hogy vallo-másaikban a gyilkosok és betörők gyakran ismerték be, hogy a «mozi»

adta az ihletet egy-egy tettök végrehajtására. De az is bizonyos, hogy pl. a falbontás művészetét, mely németországi kezdemény, betörőink a sajtó útján tanulták el. A szenzációkra vadászó lapok tanították ki rablóinkat és gyilkosainkat a gummikesztyűk használatára, a statáriális rendelet kijátszására, (a lőfegyvernek a baltával való helyettesítésére), a kasszaforás különböző módjaira, az autón való menekülésre, a büntető törvénykönyv finom megkülönböztetései (előre megfontolttság stb.) és sok egyéb jó és hasznos dologra.

A szemérem elleni irodalom és szenzáció-éhes sajtó mind nagyobb eredménnyel tenyészti ki az emberben a vadállatot. Pap, tanár, bíró és rendőr munkája ma már — úgy látszik — elégtelen e ragály gyógykezelésére, vagy fékentartására. Ha van szabad sajtó, akkor bizonyára a szabad sajtót is szabad bírálni s megállapítani, hogy a szabad sajtónak egy része állandóan azt cselekszi, amit nem szabad. Itt csak drákói rendszabályok segítenének...

Amíg azonban ezek elkészülnek, addig kedves Olvasóm fokozott mértékben vigyázz életedre. Mert ha az Isten szép napja lemegy s közeleg az éjjel, akkor fölkel Al Capone napja és lapja, hogy világítson s utat mutasson a maga tanítványainak!

Quidam.

A Szerkesztőség közleményei.

Minden kézirat a Szerkesztőség címére (Budapest, VII., Rózsa-u. 23. Telefon J. 314—20.) küldendő. Hivatalos órák délután 5—7-ig.

A folyóirat anyaggyűjtését minden hónap 15-én zárjuk. — Irógépen írt cikkeket kérünk. — Kéziratokat csak akkor küldünk vissza, ha bélyeggel ellátott, megcímezett borítékot mellékel a szerző.

A NAPKELET minden közleményeért írója felel.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: TORMAY CECILE.

Helyettes szerkesztő: HARTMANN JÁNOS.

Stephaneum nyomda r. t. — Nyomdaigazgató: KOHL FERENC.